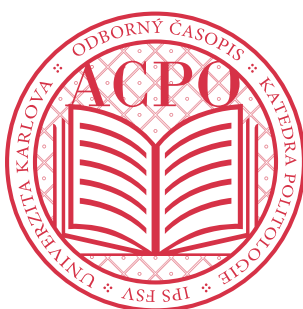

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

RECENZOVANÝ ČASOPIS | PEER-REVIEWED JOURNAL

2019 | Vol. 11 | No. 1 | ISSN 1803-8220

KARMAZIN, Aleš (2019). Čínský politický vliv v Honkongu. *Acta Politologica*. Vol. 11, no. 1, pp. 38–52.
https://doi.org/10.14712/1803-8220/28_2017

Published: 06/02/2019

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

This article is protected by copyright. Copying and use of its content and presenting it as original research without proper citation is plagiarism, which is subject to legal sanctions.

Katedra politologie Institutu politologických studií
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

Department of Political Science, Institute of Political Studies
Faculty of Social Sciences, Charles University

Čínský politický vliv v Hongkongu¹

Aleš Karmazin²

Abstract:

The paper focuses on relations between the People's Republic of China and Hong Kong as a prominent current example of the relationship between a sovereign and quasi-sovereign political unit in which indirect rule is applied. It aims to explicate how China consolidates and strengthens its influence over politics in Hong Kong. Building on Bob Jessop's power-relational understanding of state configuration as a key theoretical perspective for approaching the issue, it is argued that the key dynamics does not solely lie in institutional changes (or attempted changes) of Hong Kong politics although they cause many concerns internationally and also within Hong Kong's civil society. Rather, it is the interplay between these changes and China's preservation and cultivation of its interest coalition with Hong Kong business elites which secures China's influence in Hong Kong.

Key words: *China; Hong Kong; sovereignty; indirect rule and influence; political system; political institutions*

Úvod

Politické postavení Hongkongu je specifické z řady důvodů. Hongkong je od roku 1997, kdy došlo k jeho předání ze strany Velké Británie, součástí Čínské lidové republiky (Číny, ČLR), avšak má být spravován autonomně a podle odlišných pravidel. Jeho autonomie je natolik široká, že bývá Hongkong často považován za kvazi-suverénní či *de facto* městský stát. Toto je mj. doplněno i osobitým politickým systémem, který je inspirován předchozím politickým uspořádáním Hongkongu z dob britského impéria (Krasner 2001; Shen 2010). Tato studie se věnuje otázce uplatňování vlivu ze strany čínské centrální vlády vůči Hongkongu v rámci tohoto specifického vztahu mezi suverénní a kvazi-suverénní jednotkou. Specifičnost postavení Hongkongu nepřekvapivě vzbudila zájem akademických prací, v nichž se v době okolo předání Hongkongu do rukou ČLR začaly objevovat dva opozitní (krajní) proudy vyjadřující očekávání ohledně následného vývoje postavení Hongkongu (pro jejich diskusi viz Wong 2005). Podle pesimistického proudu se měl Hongkong poměrně brzy dostat pod silný vliv Peking, zatímco optimistický proud věřil v budoucí stabilitu hongkongské autonomie.

Optimistický pohled vyjadřovala i řada prací hodnotících postup Pekingů vůči Hongkongu v prvních zejména pěti (podle některých i více) letech po roce 1997. Podle nich šlo o období, kdy se Peking (příliš) nevměšoval do hongkongské autonomie a kdy v zásadě

¹ Tento výstup vznikl v rámci projektu Specifického vysokoškolského výzkumu č. 260 461 *Zájmy, moc a instituce v politickém rozhodování* a projektu GAUK č. 344215 *Nezápadní konstrukce státu: modality státní suverenity v případech Číny a Indie*, které jsou řešeny na Univerzitě Karlově (IPS FSV UK).

² Bc. Aleš Karmazin, M.Sc. je interním doktorandem na Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (Institut politologických studií FSV UK, U Kříže 8, Praha 5, 158 00). Kontakt: ales.karmazin@fsv.cuni.cz. ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3576-4644>; ResearcherID: M-3051-2017.

dodržoval ústavní rámec vymezující postavení Hongkongu, který vzešel z britsko-čínských jednání o předání Hongkongu (např. Fong 2017; Chan 2014; Cheng 2009; Tok 2013). Již v tomto období však došlo k několika kontroverzním momentům, jimiž centrální vláda ovlivnila dění v Hongkongu (mj. rozpuštění zákonodárného sboru vzešlého z voleb po reformách guvernéra Pattena, který stál jako poslední Brit v čele Hongkongu³). Zejména od roku 2013 či 2014 pak ve veřejné a částečně i politologické debatě sílí přesvědčení, že centrální vláda získává stále větší kontrolu nad Hongkongem. Zdá se tak, že optimistický proud v této době postupně slábne (srov. Lau 2017; Wong 2005). Toto koreluje s rostoucími obavami značné části hongkongské společnosti z čínského vlivu, které vyvrcholily tzv. hnutí „*Occupy Central*“ a „*Umbrella Movement*“ a několikaměsíčními demonstracemi, které v roce 2014 přivedly do ulic desetitisíce až statisíce účastníků (BBC 2014).

V tomto kontextu se text pokouší identifikovat, *jak se Peking snaží o dosažení (posílení) kontroly nad Hongkongem a jeho politickým směřováním*. Ke zodpovězení této otázky v textu odliším tři arény (oblasti, úrovně) fungování politiky – arénu vymezení suverenity a *polity*, politického systému a mocenských relačních vztahů. Ačkoliv jsou vzájemně propojené, jádro každé z těchto arén zachycuje odlišnou část existence politické jednotky. S pomocí tohoto odlišení bude možno analyticky přesněji nastínit, jaký charakter má autonomie v jednotlivých oblastech, jak se mění a jak do tohoto vývoje zasahuje centrální vláda. V článku argumentuji, že ačkoliv dochází i k nezanedbatelným institucionálním změnám, základy institucionálního vymezení politického systému Hongkongu a jeho postavení vůči Číně se radikálně nemění. Zvyšování čínského vlivu plyne do značné míry z interakce napříč uvedenými arénami. Vyjádřeno konkrétněji, ačkoliv centrální vláda skutečně podnikala různé kroky ovlivňující vymezení politického postavení Hongkongu, její vliv je zásadní měrou podepřen udržováním zájmové (mocenské) koalice s hongkongskými hospodářskými elitami. Kroky centrální vlády lze považovat za faktory stabilizující její vliv, zejména pokud si budeme všimnout jejich institucionálního rozměru *společně* s politikou udržování a kontroly mocenských koalic a vztahů.

Tato studie volně navazuje na institucionální teorii přímé a nepřímé vlády (Gerring et al. 2011), která se věnuje nerovným vztahům mezi dvěma politickými jednotkami. Její autoři ukazují, že institucionální podoba podřízené politické jednotky je zásadním faktorem pro to, zda v daném nerovnoměrném vztahu bude nadřazená jednotka vykonávat přímou či nepřímou vládu nad tou podřazenou. Čím více se charakter podřízené jednotky v době předcházející vzniku vzájemně provázaného vztahu blíží podobě moderního státu, zejm. ve smyslu existence komplexního vládního (institucionálního) aparátu vytvořeného pro danou jednotku (což platí v případě Hongkongu, např. Cheung 2000; Ma 2007: kap. 2), tím je pravděpodobnější, že ve vznikajícím vztahu bude uplatňována nepřímá vláda. Nepřímou vládou se v tomto kontextu myslí situace, kdy jsou zásadní rozhodovací pravomoci delegovány na podřízenou jednotku, zatímco v případě přímé vlády centralizované rozhodování, kdy nadřazená jednotka přímo ovlivňuje dění v podřazené jednotce. Jak bude ukázáno, vztah mezi ČLR a Hongkongem je případem nepřímé vlády, což danou teorii potvrzuje. Zároveň je však nutno upozornit, že postavení Hongkongu v současné podobě s vysokou mírou autonomie a nepřímé vlády bylo garantováno britsko-čínskou dohodou pouze do roku 2047, přičemž existuje značná pravděpodobnost, že se Hongkong poté ocitne pod přímou vládou ČLR. Cílem tohoto textu *není* tuto teorii testovat, ale poukázat, jakými způsoby vlivu může být nepřímá vláda podpořena, čemuž se daná teorie nevěnuje.

³ Tyto reformy podle ČLR odporovaly již uzavřené Čínsko-britské deklaraci, která představovala dohodu mezi těmito dvěma státy o budoucnosti Hongkongu.

Článek je disciplinovanou případovou studií, která je vedena analytickým rámcem specifikovaným v následující (druhé) části. Třetí část se postupně věnuje základnímu vymezení jednotlivých arén tak, jak se ustanovily v době, kdy je Hongkong předán Velkou Británií Číně. Čtvrtá část se skrze diskuzi hlavních změn, které se objevují v době, kdy je již Hongkong součástí ČLR, zaměřuje na vývoj v jednotlivých arénách a také na vztah těchto změn k zájmovým (mocenským) vazbám mezi klíčovými skupinami. S pomocí tohoto ukazují, jak dochází k (re-)produkci kontroly čínské centrální vlády nad Hongkongem.

Teoreticko-analytický postup

V tomto článku se zaměřím na tři arény (oblasti, úrovně) vymezení hongkongské politiky. Jsou jimi aréna vymezení suverenity a *polity*, politického systému a mocenských relačních vztahů. Jejich využití vychází z potřeby zachytit různé aspekty vymezení hongkongského politického uspořádání. Hongkong je kvazi-suverénní a výrazně autonomní jednotkou, která však *de jure* spadá pod ČLR. Otázka vymezení politického vlivu mezi Čínou a Hongkongem se pak dotýká každé z těchto rovin. Tyto arény se do určité míry překrývají, avšak jádro každé z nich je zaměřeno na odlišné aspekty politického uspořádání. První aréna bude využita pro specifikaci základního nastavení vztahů mezi Čínou a Hongkongem. Druhá aréna zachycuje způsob fungování politického systému v Hongkongu s návaznostmi na čínskou politiku. Klíčovou bude třetí je do značné míry integrační. Tato aréna relačních vztahů, při jejímž vymezení vycházím z prací Boba Jessopa a Nicose Poulantzase, umožňuje propojit institucionální rovinu s utvářením mocenských vazeb, což umožní sledovat jednání specifických aktérů ve vztahu k ostatním arénám a také lépe identifikovat momenty změny a jejich uchycení v určité aréně. Vymezení jednotlivých arén popíšu v následujícím textu, přičemž hlavní pozornost věnuji aréně relačních vztahů, jelikož v tomto textu hraje klíčovou roli a zároveň s sebou nese teoretický obsah, který je patrně nejméně známý.

Vymezení suverenity a *polity*

V této analytické rovině bude sledováno, do jaké míry charakter politických jednotek odpovídá modelu moderního suverénního státu. Tento model v jeho ideálně-typickém vyjádření lze vymezit pomocí dvou základních definičních charakteristik. Zaprvé, v suverénním státě existuje jedno finální centrum moci, které představuje jednoznačnou autoritu uvnitř daného státu. Z tohoto rovněž plyne, že v mezinárodním prostředí za daný stát vystupuje právě tato autorita, které interaguje s obdobnými autoritami dalších států. Zadruhé, toto vede k situaci, kdy existuje jasné oddělení vnitřního a vnějšího prostředí (srov. např. Suganami 2007). Zaměřím se tedy na to, do jaké míry a jakým způsobem jsou tyto charakteristiky naplněny ve vztahu mezi Hongkongem a Čínou. Zároveň budu sledovat základní právně-normativní rámec, který postavení politické jednotky upřesňuje a který vyjadřuje základní jednotu právně-politických principů pro dané politické společenství. Z praktického pohledu půjde v dané části textu o základní vymezení ústavního vztahu mezi Čínou a Hongkongem.

Politický systém

V otázce politického systému vycházím z bohaté politologické literatury věnující se této otázce. Kromě např. Parsonsova či Eastonova pojetí, která čerpají ze systémové teorie, lze

identifikovat i širokou literaturu institucionální komparativní politologie, která se v otázce politických systémů zaměřuje především na hlavní instituce výkonné, zákonodárné a soudní moci a jejich vazby, vymezení a roli (srov. např. Heilmann 2017). Právě nastavení klíčových institucí, politických pravidel a vazeb mezi nimi bude jádrem této arény.

Relační pojetí státního uspořádání a politických vztahů

Strategicko-relační přístup Boba Jessopa a Niose Poulantzase představuje jednu z variant marxistické analýzy pohledu na státní uspořádání (Kelly 1999). Podle těchto autorů je stát souborem různých institucionálních komponent, ale zároveň také aktérem udržujícím konfiguraci specifické sociální jednoty mezi sociálními třídami. Stát takto pro Jessopa (1990) a Poulantzase (1978) v posledku ztrácí charakter jednotného subjektu jednání (či objektu analýzy) a stává se z něj strategické dějiště, kde jsou vytvářeny spojnice mezi různými částmi obyvatelstva a mocenské či zájmové sítě. Zároveň sám stát je těmito (strategickými, mocenskými, zájmovými) vazbami definován. Především Jessop zdůrazňoval, že je nutno sledovat propojování různých zájmových skupin mezi sebou, a to společně s vytváření praktických politik a zájmových strategií. Sledování takového propojení je závislé na dané situaci a stát i mechanismy propojování můžeme *a priori* definovat jen obtížně či velmi obecně (Jessop 1990: zejm. 342). Poulantzase a Jessopova perspektiva je tedy bezpochyby platná pro marxisticky orientované autory, kteří chtějí ukázat, jak buržoazie ovládá státní struktury skrze specifické strategie, ale také umožňuje nastavit volnější výchozí perspektivu, jak tomu bude i v případě tohoto článku (srov. též Chacko, Jayasuriya 2018).

Tato strategicko-relační vize do značné míry dokáže komunikovat s institucionálními přístupy, včetně (nového) institucionalismu (srov. Peters 1999), a je s nimi komplementární. Jak uvádí Owens (2015: kap. 2), instituce do značné míry zosobňují strategicko-mocenské vztahy, a tak *de facto* vymezují politickou scénu a její charakter. Avšak instituce v politické dynamice v určitý moment začínají zaostávat za sociální praxí. Sociální praxe může začít předbíhat institucionální charakteristiky, a tak lze chápat instituce a (strategicko-mocenskou) praxi jako propojené, jelikož rozvíjení mocenské strategie určité třídy či skupiny se téměř nezbytně musí vztáhnout k dosavadnímu institucionálnímu nastavení. Uvedená teoretická perspektiva rovněž umožňuje překlenout různé arény státního uspořádání, jak byly specifikovány výše.

ČLR a Hongkong: roviny vztahu

Kvazi-suverénní postavení Hongkongu v rámci ČLR a jeho konstituční rozměr

V 70. letech 20. století začala ČLR podnikat první kroky, které měly vést k opětovnému získání Hongkongu, který se po tzv. opiových válkách v 19. století dostal do rukou britského impéria.

V následných čínsko-britských diplomatických jednáních se pak jedním ze zásadních bodů, který pomohl Brity přesvědčit k faktickému navrácení Hongkongu, stal příslib, že ekonomický, politický, společenský a kulturní systém Hongkongu zůstane po předání nezměněn (Yahuda 1996). Tuto tezi vyjádřil vůdce Číny Teng Siao-pching konceptem „jedna země, dva systémy“ (Deng 1993), jehož podstatou bylo, že v rámci ČLR vznikne prostor, který bude zásadně odlišný a do velké míry oddělený od socialistické ČLR. Vzniklé uspořádání suverenity pak řada výzkumníků hodnotí jako anomální (srov. Krasner 2001;

Shen 2010; Tok 2013). ČLR je zodpovědná za zahraniční politiku a obranu Hongkongu, avšak ve specifických oblastech (hospodářských a kulturních) může Hongkong vykonávat svoje vlastní zahraniční vztahy, přičemž je i členem řady mezinárodních organizací v daných oblastech. Zároveň se Hongkong, jak bylo již naznačeno, řídí zcela odlišným právním řádem, má vlastní politický stejně jako ekonomický systém (včetně vlastní měny) apod. (Basic Law 2017: zejm. články 2, 5, 7, 10, 13, 111; Tok 2013: kap. 5). S uvedením konceptu „jedné země, dvou systémů“ do praxe je spojena kategorie tzv. speciálního autonomního regionu (SAR), která je využita pro ústavní vymezení postavení Hongkongu v rámci ČLR po roce 1997. Postavení Hongkongu však vyvolává debaty, zda a do jaké míry Hongkong spadá pod autoritu čínské ústavy (srov. Davis 1999; Jiang 2010: 37–40; Lo 2014: kap. 2; Tok 2013: kap. 5). V obsáhlých ústavně-právních debatách se objevují dvě výkladové tendence (např. Davis 1999; Chan, Lim 2011; Jiang 2010; Zhu 2012). Podle první musí být Hongkong svým způsobem mimo socialistickou ústavu, jelikož se neřídí jejími principy. Podle druhé je Hongkong podřazen ústavě ČLR, jelikož jeho status je ustanoven na základě pojmu (tj. SAR), jehož podstatu zakládá tato ústava. Cílem tohoto textu není tuto ústavně-právní debatu rozhodnout. Spíše chci upozornit na její komplikovanost a zároveň na provázanost obou interpretačních pohledů. V této otázce se na jedné straně ní promítá princip, že Hongkongu mají vládnout jeho zástupci na základě vlastního systému. Na druhé straně je to Všečínské shromáždění lidových zástupců (*National People's Congress, NPC*), tj. čínský parlament, kdo podle hongkongského Základního zákona „*autorizuje [hongkongský SAR] k vysoké míře autonomie a využívání výkonné, zákonodárné a nezávislé soudní moci*“ (Zhu 2012: 273).

ČLR je podle své ústavy unitárním státem a zároveň je jako právní dokument vymezující ústavní charakteristiky Hongkongu uznán jiný právní text – Základní zákon. Základní zákon byl v rámci ČLR (jako jiné právní normy) přijat NPC. V samotné ústavě ČLR, jak již bylo naznačeno, specifikaci vztahu mezi ČLR a Hongkongem nenajdeme. Rámec vzájemného vztahu tak nastavuje a upřesňuje právě Základní zákon, avšak i ten v této otázce stanovuje jen obecné principy, zejm.: odpovědnost centrální vlády za obranu a zahraniční vztahy Hongkongu, právo ČLR jmenovat (nikoliv vybírat) hlavní politické postavy hongkongského SAR či odpovědnost NPC za dohled nad právním řádem Hongkongu (Basic Law 2017: kap. 1).

Pro bližší pochopení vztahu mezi centrální vládou a Hongkongem je nutno upozornit, že tento vztah není vyložitelný skrze dělení na unitární a federální státy. Postavení Hongkongu v rámci ČLR do značné míry odpovídá konceptu regionálního státu, v jehož rámci existují regiony, které mají oproti jiným domácím regionálním celkům asymetrickou a výrazně vyšší míru autonomie (Glassner, Fahrner 2004: 116–119). Přesto je případ Hongkongu poměrně specifický vzhledem k rozsahu autonomie, která přesahuje i do zahraničních otázek. Přestože podle ústavy je ČLR unitárním státem, postavení Hongkongu to problematizuje v následujících ohledech. 1) Zákonodárná, výkonná, soudní moc jsou v unitárním státě soustředěny v jednom centru, avšak Hongkong je autonomní ve výkonu těchto mocí. 2) Zákony bývají v unitárním státě na centrální i lokální úrovni homogenní, což v případě Hongkongu neplatí. 3) Lokální autonomie (pokud v nějaké variaci existuje) je v unitární státě vykonávána pod dohledem centrální autority, což je ve sledovaném případě přinejmenším sporné. 4) Ústavní rámec unitárního státu neposkytuje výraznější možnosti pro vznik distinktivního autonomního režimu, čemuž odporuje existence hongkongského Základního zákona (Chan 2014; Chan, Lim 2011; Zhu 2012).

Jako typické rysy federací, které nejsou ve sledovaném případě splněny, lze uvést následující. 1) Existuje možnost vysílat regionální zástupce do federálních těles. V případě

ČLR však žádné federální těleso neexistuje. 2) Celostátní ústava není ze strany centrální moci jednostranně pozměnitelná. Hongkong jako SAR však nemá žádnou formální možnost bránit změně čínské ústavy. 3) V rámci federace existuje federální vláda a následně regionální (místní) vlády. Existuje tedy symetrie v organizaci mezi celostátním a místním. Pevninská Čína je však organizována jako unitární stát, čemuž odpovídá i členění do čínských provincií a pravomoci státní správy a samosprávy v provinciích, zatímco Hongkong má svůj unikátní model (Zhu 2012).

Politický systém a jeho hlavní pravidla

Základním cílem ČLR bylo nastavit a udržet v Hongkongu po roce 1997 politický systém s dominantní pozicí výkonné moci, což bylo potvrzeno i v čínsko-britských vyjednáváních o předání Hongkongu⁴. Klíčovou institucí měl být i nadále vedoucí exekutivy (vrchní administrátor, *Chief Executive*), který společně s exekutivní radou (*Executive Council*, dále ExCo) a velmi silnou státní správou tvoří jádro výkonné moci. Zákonodárná moc tvořená legislativní radou (*Legislative Council*, dále LegCo) má proti výkonné moci poměrně slabé postavení (Ma 2007: kap. 2–3; Zhang 2009). Roli zmíněných institucí představím i v následujícím textu. Pozornost nebudu věnovat soudní moci, jelikož je z hlediska postupu a cílů tohoto článku nejméně relevantní.

Vedoucí exekutivy je volen nepřímo volební komisí, která se skládá ze čtyř sektorů (celkem měla původně 400 členů a postupně se rozšířila na 1200). Každý ze sektorů disponuje 25 % hlasů. První sektor tvoří političtí zástupci (zástupci delegovaní NPC, členové LegCo a další). Tři další sektory jsou tzv. funkční a jsou složeny ze zástupců různých profesí. Těmto funkčním sektorům fakticky dominují zástupci hospodářského (zejm. podnikatelského) segmentu (Basic Law 2017: článek 45, Annex I). Fakticky platí, že většinu si ve volební komisi udržují pro-pekingsští zástupci. Vedoucí exekutivy je následně jmenován do funkce centrální vládou (Basic Law 2017: článek 45), což vyjadřuje symbolickou hierarchii autorit v rámci uspořádání ČLR (Zhang 2009: 314–316). Ačkoliv vedoucí exekutivy stojí v čele systému, který má být vedený výkonnou mocí, jeho pozice není reálně tak silná a autonomní, jak by se mohlo na první pohled zdát. Jeho autorita postrádá legitimitu, kterou typicky získávají premiéři či prezidenti na základě všeobecných voleb (Scott 2007; Zhang 2009). Toto posiluje jeho závislost na domácích zájmových sítích, ale zároveň zvyšuje možnost existence závislosti i na elitách ČLR, které na něj navíc často vykonávají zejm. neformální nátlak (Zhang 2009). V 90. letech pak dochází ke vzniku a rozvoji politických stran, které se snaží budovat návaznost na obyvatelstvo a zájmové skupiny, avšak je ustanovena praxe, že vedoucí exekutivy je nadstranický, což snižuje možnost těžit z jejich podpory. Prakticky je tak legitimita vedoucího exekutivy v očích hongkongské veřejnosti ve značné míře odvozena od kvality vládnutí a výkonnosti ekonomiky (Scott 2007; obdobně rovněž Ma 2007: 6–7; Ming 2001).

Úlohu kabinetu zastává exekutivní rada (ExCo), kterou jmenuje vedoucí exekutivy z předních byrokratů státní správy, členů legislativní rady (ti musí být vždy v ExCo alespoň v minimálním počtu zastoupení) a veřejných osobností (Basic Law 2017: články 54–56). V době před rokem 1997 byla ExCo fakticky jen poradním sborem, přičemž reálnou exekutivní moc spíše drželi byrokraté ve státní správě. I po roce 1997 lze ExCo nadále považovat za slabé těleso (Wong 2007; Wong 2017: kap. 7). Státní správa naopak hraje v Hongkongu historicky velice důležitou roli. Před rokem 1997 šlo z praktického hlediska o pivotálního hráče

⁴ Zástupcům Hongkongu nebylo umožněno se těchto vyjednávání aktivně účastnit.

v celém systému. Přestože po roce 1997 není státní správa schopna tak dobře propojovat jednotlivé složky politického systému, její význam je nadále velmi vysoký (Scott 2007). Zásadní měrou se podílí na vykonávání i vytváření politik. Především z hlediska vzniku nových politik je její role mnohem silnější, než bývá obecně zvykem (Wong 2007). Legislativní rada (LegCo) je jednokomorové parlamentní shromáždění volené na základě kombinace přímé a nepřímé volby. Při volbách dochází k rozdělení do geografických a funkčních volebních obvodů, přičemž polovina členů LegCo je vybrána z geografických a polovina z funkčních obvodů. Z geografických obvodů jsou členové LegCo vybráni na základě přímé volby pomocí poměrného volebního systému. Funkční obvody fungují obdobě jako v případě volby vedoucího exekutivy (Zhang 2009: 316–318).

Zásadním pro dosažení, resp. potvrzení, politického systému s dominancí exekutivy je stanovení jen omezených pravomocí LegCo. To bylo v 90. letech ze strany ČLR považováno za důležité, jelikož tehdy začíná LegCo jako jediná čerpat svoji legitimitu z alespoň částečně přímých voleb. Výsledkem bylo poměrně paradoxní nastavení politického systému, v němž klíčová instituce – tj. vedoucí exekutivy – na rozdíl od LegCo takovou legitimitu neměla (Scott 2007; Zhang 2009). To však odpovídalo snahám ČLR ponechat si skrze kontrolu nad výběrem vedoucího exekutivy zásadní vliv na fungování hongkongského politického systému (srov. Scott, Gong 2014: 24–25; Wong 2005). Většina politik nepotřebuje ke své realizaci schválení ze strany LegCo. Výjimkou jsou pouze politiky s rozpočtovou implikací. LegCo má také jen velmi omezenou zákonodárnou iniciativu, která je jinak soustředěna především do rukou exekutivy. LegCo samozřejmě – podobně jako jiná parlamentní tělesa – schvaluje zákony, což tvoří její nejsilnější pravomoc. Naopak je patrné, že nebylo cílem, aby LegCo mohla výrazně kontrolovat výkonnou moc (Wong 2017: kap. 7, 9).

Je vhodné rovněž zmínit polo-formální způsoby vlivu Pekingu na hongkongský politický systém, které se ustanovily krátce po roce 1997. Jsou jimi především konzultace ČLR s vedoucím exekutivy, členy ExCo a seniorními byrokraty a navazování kontaktů se sympatizujícími politiky a spřízněnými politickými stranami (Scott, Gong 2014; Wong 2005). Navíc jsou v Hongkongu zastoupeny tři důležité instituce centrální vlády: styčná kancelář centrální vlády, úřad čínského ministerstva zahraničí a zastoupení čínské armády. První dvě pomáhají Pekingu ve shromažďování informací a kultivaci vazeb se spřízněnými aktéry v Hongkongu (Ma 2007: kap. 3, 7).

Vazby ČLR ke klíčovým skupinám v Hongkongu

V této části představím dvě hlavní zájmové skupiny, které jsou z pohledu centrální vlády klíčovými v otázce vlivu ČLR. První skupinou jsou hospodářské (obchodní) elity Hongkongu, druhou tzv. demokratický tábor. Během 90. let lze sledovat budování zájmové koalice mezi centrální vládou a obchodními elitami Hongkongu. Pro hongkongský kapitál šlo o důležité období, jelikož mohl potvrdit svoji důležitost na úkor v oblasti dříve dominantního britského kapitálu. Navíc pro hongkongské podnikatelské elity bylo důležité navázat vazbu s Pekingem i pro zlepšení přístupu na čínský trh, který měl pro hongkongské firmy výrazný potenciál (Woo 2016: 53–59). V kontextu nastaveného politického a volebního systému, který hospodářským elitám díky funkčním volebním obvodům zajišťoval privilegovaný politický vliv, tak mohly hospodářské elity stabilizovat svoje postavení v hongkongském prostředí. Kromě upevnění obecného vlivu zároveň hongkongské hospodářské elity pak v různých

fázích vývoje potřebovaly spolupráci centrální vlády či pro-pekingských hongkongských politiků ve specifických politikách (např. otázka minimální mzdy⁵).

Pro Peking byly hongkongské hospodářské elity důležitým partnerem, jelikož jednou z klíčových hodnot, kterou Hongkong pro ČLR představoval, byla jeho role globálního finančního a obchodního centra, kterou chtěla ČLR udržet a využívat (Zhang 2009). Peking také zjevně chápal, že mu hongkongské hospodářské elity – v případě vzájemné spolupráce – mohou pomoci hájit specificky nastavené mantinely politického uspořádání v Hongkongu. Ke kultivaci vzájemných vazeb přispěla i řada konkrétních kroků jako např. zvolení významného podnikatele Tung Chee-hwa prvním vedoucím exekutivy. Je zjevné, že výběr tohoto typu osobnosti, která je navíc pro-pekingsky orientovaná, byl záměrný a probíhal v úzké koordinaci s centrální vládou (srov. Wong 2005).

Další zájmovou skupinou, se kterou Peking vstupoval do interakcí a která byla důležitá pro mocenské a zájmové uspořádání, je tzv. demokratický tábor. Tímto pojmenováním jsou označováni proti-pekingsky orientovaní zástupci občanské společnosti. V tomto případě jde o skupinu, mezi níž a Pekingem převládají napjaté vztahy a která představuje hlavní opozici proti posilování vlivu Pekingu v Hongkongu (Wong 2017: kap. 6). Tato skupina je velmi heterogenní a jde spíše o proud specifitějších skupin založených na různých názorových postojích, které sice často vystupují podobným způsobem, avšak chybí jim lepší vzájemná koordinace a konkrétnější jednotící témata (Hsiao, Wan 2018). Jednou ze konkrétních skupin jsou tzv. nativisté, kteří vzbuzují značnou pozornost. To je dáno jejich názory zdůrazňujícími existenci distinktivního hongkongského národa a snahami o co nejvyšší autonomii (popř. samostatnost) Hongkongu. Širokou podporu však tyto názory v Hongkongu nenachází (Wong 2017: kap. 6). V daném proudu se následně vyskytují různě politicky orientovaní zastánci demokracie a lidských práv (srov. Chan 2013). Postup Pekingu vůči tomuto proudu je patrně založen na snaze udržet tento široký proud vnitřně nesjednocený a případně zasahovat proti jeho klíčovým osobám, které jsou schopné stanout v čele široké sociální mobilizace (srov. např. Albano, Colombo, Kuiper 2017).

Mocenské a zájmové propojení: politické změny a vliv centrální vlády

Výkladový postup této části spočívá v uvedení nejvýznamnějších změn (či pokusů o ně) v jednotlivých arénách po roce 1997. Kromě jejich významu pro tyto arény se zaměřím i na jejich relevanci pro mocenské (zájmové) vztahy. Z hlediska vymezení suverenity a konstitučního vztahu mezi ČLR a Hongkongem dochází v době přibližně od nástupu prezidenta Si Ťin-pchinga k narativním a symbolickým posunům od důrazu na „jednu zemi“ na úkor „dvou systémů“ (Lau 2017; State Council 2014). Toto se napojuje na širší diskurzivní posun v čínské politice probíhající přibližně od konce první dekády 21. století. V této době se Tengův diskurz „míru a rozvoje“ (srov. Deng 1993: 30–31) na diskurz „suverenity, bezpečnosti a rozvoje“, který se začal objevovat ve stranických dokumentech od roku 2007 (Party Literature Research Center of the CCP Central Committee 2008) a který se projevuje i ve vztahu k Hongkongu (State Council 2014; BBC 2017). Tato diskurzivní pozice spíše než flexibilitu vzájemného vztahu v rámci „jedné země, dvou systémů“ naznačuje nedělitelnost suverenity a nutnost dohledu centrální vlády nad čínskou suverenitou. Prozatím tato změna naznačuje určitou trajektorii směřování, avšak nemá zcela jasný obrys.

⁵ Srov. např. BBC (2011).

Jednou z nejkontroverznějších ústavních změn byla snaha o přijetí článku 23 v rámci Základního zákona, který by stanovil povinnost přijmout zákony proti specifickým činům týkajícím se národní bezpečnosti. Návrh článku 23, který byl podporován Pekingem, byl vnímán jako zásadně kontroverzní značnou částí obyvatelstva, což vedlo v roce 2003 k velkým občanským protestům, které zabránily jeho přijetí (Bosco 2016: 379–380; Wong 2005). Nezákonnost většiny aktů, které se objevily v návrhu článku 23 (např. subverze vůči centrální vládě či velezrada), však vyplývala již z tehdejších hongkongských zákonů. Podle odpůrců hlavní problém spočíval v „*utahování šroubů*“ ze strany centrální vlády (Wong 2005). Hlavní (potenciální) vliv článku je nutno vnímat nikoliv v bezprostředním ohrožení svobody v Hongkongu, ale spíše v možnosti, že by centrální vláda mohla na pozadí daného článku postupně proměňovat své praktiky a článek využívat k zásahům proti opoziční (zejm. občanským) skupinám a hnutím. Občanskému tlaku však hongkongská (a nepřímo ani centrální) vláda nedokázala vzdorovat, a tak k proměně ústavního řádu v tomto případě nedošlo.

Kromě otázky článku 23 se vyskytlo pět sporů o interpretaci Základního zákona či ústavní praxe. Případ, který podle řady názorů nejvíce posouval rámec ústavního vztahu mezi ČLR a Hongkongem (Ding 2017; Lau, Chung 2017; Liu, Chan 2016), se týká poslanec-kého slibu šesti nastupujících zákonodárců. V tomto slibu v roce 2016 přísahali věrnost hongkongskému národu, což je v rozporu s literou Základního zákona. Případ měl být řešen v rámci hongkongského právního systému, avšak těsně před tím, došlo k velmi rychlému zasedání stálého výboru NPC, který vydal vlastní nevyžádanou(!) interpretaci případu směřující k tomu, aby dotčení zákonodárci byli zbaveni mandátu. Nakonec v rámci tohoto komplikovaného případu rozhodl Hongkongský soud, který v létě 2017 zbavil dané zákonodárce jejich mandátu (Lau, Chung 2017). Ačkoliv jde daný případ vnímat jako důraznou snahu vynutit si relativně vágně specifikovanou superioritu NPC nad ústavním pořádkem Hongkongu, praktické implikace nejsou jednoznačné. Došlo sice k potvrzení, že o této věci měl rozhodnout hongkongský soud, avšak význam nevyžádané interpretace směřující k přímému ovlivnění hongkongské politické scény rovněž nelze podceňovat. Odhlédneme-li od dané interpretace, pak se nezdá, že by se Peking pokoušel jít mimo již dříve ustanovené kanály vlivu (rozhovory s předními hongkongskými politiky) a využít nové bezprecedentní taktiky (Commission on China 2017; Lau, Chung 2017; SCMP 2015).

Mezi nejdůležitější změny v rovině politického systému patřily především úpravy volebního systému. Nejkritičtější bodem v rámci volebních změn se patrně stala otázka způsobu volby vedoucího exekutivy. Ze strany ČLR byl dán po roce 1997 příslib, že by se představitel této funkce měl v budoucnu volit přímo. V srpnu 2014 NPC rozhodl o podobě návrhu pro přímou volbu. V ní by nejprve volební komise (nastavená podobně jako dosud) rozhodla o „*dvou až třech*“ kandidátech, z nichž by následně v přímé volbě vybrali příštího vedoucího exekutivy občané. Tento návrh počítal s tím, že pro získání nominace by bylo potřeba získat minimálně 50 % hlasů ve volební komisi (Zhu 2014). Ačkoliv existuje podobnost tohoto návrhu s obecným konstatováním ze Základního zákona, návrh sklidil výraznou kritiku, mj. i proto, že kandidáti, kteří by nebyli orientováni pro-pekingsky by téměř jistě nemohli získat nominaci do přímé volby (Zhu 2014). Připravované volební změny následně přispěly k největším občanským protestům v Hongkongu, které trvaly do prosince 2014. V roce 2015 pak návrh na volební reformu zamítla LegCo mj. i kvůli zmatku mezi pro-pekingskými poslanci při daném hlasování (SCMP 2015).⁶

⁶ Pro volby vedoucího exekutivy následně došlo k určitým změnám, které však byly spíše dílčího charakteru (Basic Law 2017: článek 45, Annex I).

Nedlouho po návrhu volební reformy se sešel čínský prezident Si s asi 70 nejvýznamnějšími představiteli hospodářské elity Hongkongu (delegaci těchto podnikatelů vedl dřívější vedoucí exekutivy Hongkongu Tung Chee-hwa a účastnili se jí např. Li Ka-shing, jedna z nejbohatších osob v Asii, a zástupci významných firem jako Henderson Land Development či Kerry Group). Ačkoliv nejsou známy podrobnosti o schůzce, lze důvodně předpokládat, že klíčovým tématem bylo obnovení vzájemné náklonosti (Forsythe, Wong 2014). Tuto schůzku lze považovat za konkrétní snahu Pekingů udržet mocenské spojení s hongkongskými obchodními elitami. Následný postup hongkongských elit v kontextu silících demonstrací namířených přímo či nepřímo proti ČLR a zvyšující se pozornosti mezinárodních aktérů ke stavu demokracie a lidských práv v Hongkongu je většinou hodnocen jako (mlčenlivě-) souhlasný s postoji Pekingů. Mocenskou koalici mezi Pekingem, popř. pro-pekingskými hongkongskými politiky, a hongkongskými podnikatelskými elitami do značné míry naznačuje i to, že až na malé (částečné) výjimky (např. vlastník bulvárních novin Apple Daily Jimmy Lai) významní hongkongští podnikatelé nepodpořili hongkongské lidsko-právní aktivisty (Mai 2017).⁷ Kontext demonstrací v letech 2014–15 také potvrzuje to, co naznačuje institucionální design politického systému. Institucionální postavení vedoucího exekutivy je relativně slabé ve smyslu existence zdrojů jeho vlastní legitimacy. Je pak pravděpodobné, že vedoucí exekutivy bude na pozadí vysoké míry nespokojenosti v populaci spoléhat na podporu ze strany centrální vlády, která ho tak může považovat za loajálního spojence. Zároveň ale omezená míra legitimacy vedoucího exekutivy může pravděpodobně vést centrální vládu k hledání dalších spojenců (pro podobný argument srov. Mai 2017; Scott 2007; Zhang 2009: 313).

V době hlavní aktivity demonstrantů také bylo snahou hongkongské (a pravděpodobně též centrální) vlády zneprůjemňovat organizaci demonstrací řadou způsobů, včetně nelegálních způsobů zahrnujících spolupráci s hongkongskými triádami (Varese, Wong 2018). Ačkoliv byla na potlačení demonstrací nasazena i policie a ačkoliv jednala i násilně, její využití lze považovat do určité míry za kontrolované a je pravděpodobné, že klíčovým cílem bylo udržet kontrolu nad rozsahem a intenzitou demonstrací (srov. Hsiao, Wan 2018).

Kromě zmíněné volební reformy v rámci hongkongského politického systému došlo ještě k jedné zásadní změně. V roce 2002 byla provedena reforma státní správy se snahou zvýšit její politickou odpovědnost a *de facto* také závislost na exekutivě. Tehdejší vedoucí exekutivy Tung se od roku 1997 se státní správou konfliktně potýkal, přičemž se státní správě dařilo udržovat silné postavení. To měla změnit uvedená reforma. Následně především Tung a v menší míře i pozdější vedoucí exekutivy začali dosazovat do státní správy osobnosti s napojením na hongkongské obchodní prostředí a největší firmy (Wong 2007). Ačkoliv reforma státní správy není přímo spojena s postupem centrální vlády, lze ji vnímat jako krok, který alespoň částečně dále umožnil kultivovat pro-pekingsky orientovanou síť, kam bezesporu patřil Tung i jeho nástupci, a budovat zájmovou koalici s hongkongským obchodním prostředím.

⁷ Naopak Li Ka-shing později varoval před nestabilitou, která by mohla pramenit z vysokého tlaku na demokratizaci (Reuters 2015).

Závěr

Potenciál pro možné budoucí posilování vlivu Pekingů vůči Hongkongu se skrývá již v nastavení vzájemného uspořádání mezi Čínou a Hongkongem, k jehož podobě vedla čínsko-britská vyjednávání o předání Hongkongu. V tomto období, tedy již před rokem 1997, dochází k definování vzájemného postavení Číny a Hongkongu včetně vymezení formální závislosti. Ta je koncentrována do podoby vztahu, v němž je sice Hongkong do značné míry autonomní, ale zároveň je stále součástí Číny a jeho autonomie je autorizována NPC. Kromě toho také dochází k neformální institucionalizaci konzultací s hongkongským vedoucím exekutivy a částečně též s dalšími hongkongskými představiteli. V tomto kontextu došlo po roce 1997 k řadě změn (či pokusům o ně), avšak tyto kroky neproměnily *základy* institucionálního vymezení vztahu mezi Hongkongem a ČLR v aréně suverenity a *polity* a jen zčásti pozměnily fungování hongkongského politického systému. V některých případech spíše docházelo ke konzervaci logiky politického nastavení z roku 1997 (volební systém v případě voleb vedoucího exekutivy i LegCo, ač k dílčím změnám docházelo), jindy není výsledek změn konkluzivní (zejm. změna čínské interpretace konceptu „jedna země, dva systémy“). Institucionální mantinely hongkongského postavení lze tedy hodnotit jako relativně přetrvávající, přinejmenším ve smyslu, že nadále neumožňují výrazný nárůst přímého vlivu Pekingů a představují určitou bariéru, kterou Peking nemůže jednoduše odstranit. Zároveň však nelze dané institucionální nastavení považovat za zcela odolné vůči snahám Pekingů vstupovat do hongkongské politiky.

V této studii tak argumentuji, že zvyšující se vliv centrální vlády je spíše výsledkem interakčního efektu mezi jednotlivými arénami (zejm. institucionální kroků *společně* s kultivací zájmové (mocenské) koalice s hongkongskými hospodářskými elitami), spíše než samotných institucionálních změn či samotného obchodního jednání s hongkongskými podnikateli. Jinými slovy lze říci, že čínský vliv má komplexní charakter a plyne ze souboru kroků a vzájemné provázanosti mezi nimi. Ačkoliv platí, že přímý vliv Pekingů je omezený, lze pozorovat zvyšování potenciálu pro jeho uplatnění. Je tomu tak zejm. v aréně suverenity a *polity*, a to ve vztahu k proměňujícímu se diskurzu Pekingů vůči Hongkongu za vlády prezidenta Si (přestože tento diskurz zatím postrádá jasné vyústění) i v posledním z pěti případů interpretace Základního zákon, kdy NPC asertivně prosazovalo vlastní nevyžádanou interpretaci, která směřovala k ovlivnění fungování vrcholné politické scény v Hongkongu (přestože nakonec rozhodl hongkongský soud). Pevnější ukotvení přímého vlivu v této aréně by pravděpodobně s sebou neslo i vyšší schopnost ovlivňovat dění v dalších arénách.

Vliv centrální vlády má mnohem spíše nepřímý charakter a manifestuje se do značné míry na základě, přičemž pivotální roli v získávání vlivu Pekingů hrála zájmová koalice s hongkongskými hospodářskými elitami, přičemž je důležitým aspektem, že Peking byl schopen udržet tuto zájmovou (strategickou) synergii především v klíčových momentech politického dění (rok 2014). Na jedné straně Peking využíval podpory hongkongských ekonomických elit (či si tuto podporu snažil potvrdit; jako v případě setkání prezidenta Si v roce 2014 s nejvýznamnějšími představiteli hongkongského byznysu), na druhé straně se snažil zabránit tomu, aby tato koalice ztratila svůj význam kvůli změně institucionálních parametrů (zcela přímé volby exekutivy) či význačnému nárůstu vlivu jiných skupin (zejm. tzv. demokratického proudu, jehož význam měl Peking zájem limitovat). Vliv centrální vlády je navíc přinejmenším částečně usnadněn problémy v designu hongkongského politického systému, kdy hlavní exekutivní představitel disponuje omezenou legitimitou ve

vztahu k obyvatelstvu. Naopak role politických stran a LegCo, které občanskou společnost reprezentují, je ve vztahu k exekutivní moci limitována. Zejména v případě LegCo a jejich omezených pravomocí je patrné, že její role spočívá ve schvalování zákonů spíše než v kontrole exekutivy. Toto činí celý politický systém méně funkčním, a zvětšuje tak prostor pro roli parochiálních zájmových skupin.

Význam pivotální koalice mezi čínskou vládou a hongkongskými hospodářskými elitami se tedy projevuje především 1) ve vztahu k volebnímu systému (umožňuje kontrolovat dominantní většinu hlasů ve volbách vedoucího exekutivy a významnou část ve volbách do LegCo), 2) v širším politickém prostředí (tj. v koordinaci postupů v rámci dění v Hongkongu jako finančním a obchodním centru) a 3) ve spolupráci s ekonomickými elitami v rozhodování státního aparátu v některých oblastech (buď přímou kooptací do státní správy či nepřímou spoluprací obdobně jako v bodě 2). Společně s tímto lze pochopit podstatu této koalice a vzájemnou strategickou synergii, která umožňuje její fungování na pomezí implicitní shody a postupného obnovování (např. skrze zvolení osobností jako první vedoucí exekutivy Tung, průběžné diskuse v obchodních otázkách, ale setkání a diskuse v klíčových momentech). Pekingskému zájmu kontrolovat dění v Hongkongu tyto podnikatelé mohli přispět díky velké moci v oblasti financí a obchodu, které jsou v Hongkongu zcela klíčové, ale v důsledku politického a volebního systému i díky možnosti výrazně promlouvat do složení hongkongské politické reprezentace. Naopak hongkongské ekonomické elity potřebovaly a využívaly tuto zájmovou koalici k získání přístupu na čínský trh. Hongkongské obchodní elity a politické vedení Hongkongu, které bylo pro-pekingské mj. právě díky této fungující koalici a jejímu vlivu na volební systém, pak následně spolupracovali v některých z důležitých politik (např. otázka minimální mzdy).

LITERATURA:

- ALBANO, Jayson; COLOMBO, Marta; KUIPER, Maria Cristhin (2017). Divine to Divided: How Occupy Central Split Hong Kong's Christian Leaders. *South China Morning Post* [online]. 24. 9. 2017 [cit. 2017-11-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.scmp.com/week-asia/politics/article/2112489/divine-divided-how-occupy-central-split-hong-kongs-christian>>.
- BASIC LAW (2017). *Basic Law Full Text*. [online; cit. 2017-11-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.basiclaw.gov.hk/en/basiclawtext/>>.
- BBC (2011). Hong Kong Workers to Enjoy Minimum Wage for First Time. *BBC News* [online]. 1. 5. 2011 [cit. 2017-11-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.bbc.com/news/business-13248027>>.
- BBC (2014). Hong Kong Protests: The Key Players. *BBC News* [online]. 2. 12. 2014 [cit. 2017-11-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.bbc.com/news/world-asia-china-29408476>>.
- BBC (2017). Xi Jinping Warns Hong Kong over Sovereignty „Red Line“. *BBC News* [online]. 1. 7. 2017 [cit. 2018-09-26]. Dostupné z WWW: <<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-40465359>>.
- BOSCO, Joseph (2016). The Sacred in Urban Political Protests in Hong Kong. *International Sociology*. Vol. 31, no. 4, pp. 375–395. <https://doi.org/10.1177/0268580916645767>
- COMMISSION ON CHINA (2017). Carrie Lam Wins Hong Kong Election Amid Reports of Cen-

- tral Government Interference. *Congressional-Executive Commission on China* [online]. 27. 3. 2017 [cit. 2018-09-26]. Dostupné z WWW: <<https://www.cecc.gov/publications/commission-analysis/carrie-lam-wins-hong-kong-election-amid-reports-of-central>>.
- DAVIS, Michael (1999). Constitutionalism and Hong Kong's Future. *Journal of Contemporary China*. Vol. 8, no. 21, pp. 263–273. <https://doi.org/10.1080/10670569908724347>
- DENG, Xiaoping (1993). *Deng Xiaoping on the Question of Hong Kong*. Beijing: Foreign Languages Press.
- DING, Xiaodong (2017). Law According to the Chinese Communist Party: Constitutionalism and Socialist Rule of Law. *Modern China*. Vol. 43, no. 3, pp. 322–352. <https://doi.org/10.1177/0097700416686731>
- FONG, Brian C. H. (2017). One Country, Two Nationalisms: Center-Periphery Relations between Mainland China and Hong Kong, 1997–2016. *Modern China*. Vol. 43, no. 5, pp. 523–556. <https://doi:10.1177/0097700417691470>
- FORSYTHE, Micahel; WONG, Alan (2014). Chinese President Sends Signal Against Political Change in Hong Kong. *New York Times* [online]. 23. 9. 2014 [cit. 2017-11-20]. Dostupné z WWW: <<https://www.nytimes.com/2014/09/24/world/asia/chinese-president-sends-signal-against-political-change-in-hong-kong.html>>.
- GERRING, John; ZIBLATT, Daniel; VAN GORP, Johan; ARÉVALO, Julián (2011). An Institutional Theory of Direct and Indirect Rule. *World Politics*. Vol. 63, no. 3., pp. 377–433. <https://doi.org/10.1017/S004388711100010>
- HEILMANN, Sebastina (2017). *China's Political System*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- HSIAO, Hsin-Huang Michael; WAN, Po-San (2018). The Student-Led Movements of 2014 and Public Opinion: A Comparison of Taiwan and Hong Kong. *Asian Journal of Comparative Politics*. Vol. 3, no. 1, pp. 61–80. <https://doi.org/10.1177/2057891117728341>
- CHACKO, Priya; JAYASURIYA, Kanishka (2018). A Capitalising Foreign Policy: Regulatory Geographies and Transnationalised State Projects. *European Journal of International Relations*. Vol. 24, no. 1, pp. 82–105. <https://doi.org/10.1177/1354066117694702>
- CHAN, Chichat (2013). Young Activists and the Anti-Patriotic Education Movement in Post-Colonial Hong Kong: Some Insights from Twitter. *Citizenship, Social and Economics Education*. Vol. 12, no. 3, pp. 148–162. <https://doi.org/10.2304/csee.2013.12.3.148>
- CHAN, Johannes (2014). Hong Kong's Institutional Journey, 1997–2011. In CHEN, Albert H. Y. (ed.). *Constitutionalism in Asia in the Early Twenty-First Century*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 3–21. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107338333>
- CHAN, Johannes; LIM, C. L.; eds. (2011): *Law of the Hong Kong Constitution*. Hong Kong: Sweet & Maxwell.
- CHEUNG, Jie (2009). The Story of a New Policy. *Hong Kong Journal*. Vol. 15.
- CHEUNG, Anthony B. L. (2000). New Interventionism in the Making: Interpreting State Interventions in Hong Kong after the Change of Sovereignty. *Journal of Contemporary China*. Vol. 24, no. 9, 291–308. <https://doi.org/10.1080/713675938>
- JESSOP, Bob (1990). *State Theory: Putting the Capitalist State in its Place*. Oxford: Blackwell.
- JESSOP, Bob (2004). Developments in Marxist Theory. In NASH, Kate; SCOTT, Alan (eds.). *The Blackwell Companion to Political Sociology*. Malden, Mass.: Blackwell, pp. 7–16.
- JIANG, Shigong (2010). Written and Unwritten Constitutions: A New Approach to the Study of Constitutional Government in China. *Modern China*. Vol. 36, no. 1, pp. 12–46. <https://doi.org/10.1177/0097700409349703>
- KELLY, Duncan (1999). The Strategic-Relational View of the State. *Politics*. Vol. 19, no. 1,

- pp. 109–115. <https://doi.org/10.1111/1467-9256.00093>
- KRASNER, Stephen; ed. (2001). *Problematic Sovereignty*. New York: Columbia University Press.
- LAU, Chris; CHUNG, Kimmy (2017). Court Ruling Disqualifying Hong Kong Lawmakers over Oath-Taking Controversy “a Declaration of War”. *South China Morning Post* [online]. 15. 7. 2017 [cit. 2017-11-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.scmp.com/news/hong-kong/politics/article/2102609/four-more-hong-kong-lawmakers-disqualified-over-oath-taking>>.
- LAU, Stuart (2017). Chinese State Leader Zhang Dejiang Announces Beijing’s Plans to Tighten Grip on Hong Kong. *South China Morning Post* [online]. 27. 5. 2017 [cit. 2017-11-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.scmp.com/news/hong-kong/politics/article/2095923/chinese-state-leader-zhang-dejiang-details-beijings-plans>>.
- LIU, Hin Ting; CHAN, Joshua (2016). „Horizontal Effect“ of the Hong Kong Basic Law. *Common Law World Review*, Vol. 45, no. 2–3, pp. 101–121. <https://doi.org/10.1177/1473779516660486>
- LO, Pui Yin (2014). *The Judicial Construction of Hong Kong’s Basic Law*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- MA, Ngok (2007). *Political Development in Hong Kong: State, Political Society, and Civil Society*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- MAI, Jun (2017). All The President’s Men – The Key Players at Xi Jinping’s Side in Hong Kong. *South China Morning Post* [online]. 1. 7. 2017 [cit. 2017-11-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.scmp.com/news/hong-kong/politics/article/2100616/all-presidents-men-key-players-xi-jinpings-side-hong-kong>>.
- MING, Sing (2001). The Problem of Legitimacy for the Post-Handover Hong Kong Government. *International Journal of Public Administration*. Vol. 24, no. 9., pp. 847–867. <http://dx.doi.org/10.1081/PAD-100104776>
- OWENS, Patricia (2015). *Economy of Force: Counterinsurgency and the Historical Rise of the Social*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316387771>
- PARTY LITERATURE RESEARCH CENTER OF THE CCP CENTRAL COMMITTEE (2008). *Gaige Kaifang Sanshinian Zhongyao Wenxian Xuanbian (Selected Important Literature of the Thirty Years of Reform and Opening)*. Beijing: China: Central Literature Publishing House.
- PETERS, B. Guy (1999). *Institutional Theory in Political Science: The “New Institutionalism”*. London, New York: Continuum.
- POULANTZAS, Nicos (1978). *State, Power, Socialism*. London: Verso.
- REUTERS (2015). Hong Kong Tycoon Warns of „Big Losers“ if Limited Democracy Rejected. *Reuters* [online]. 26. 2. 2015 [cit. 2018-09-26]. Dostupné z WWW: <<https://www.reuters.com/article/us-cheung-kong-hutchisonwhampoa-results/hong-kong-tycoon-warns-of-big-losers-if-limited-democracy-rejected-idUSKBN0LU0V920150226>>.
- SCMP (2015). Hong Kong Reform Package Rejected as Pro-Beijing Camp Walk Out in „Miscommunication“. *South China Morning Post* [online]. 19. 6. 2015 [cit. 2017-11-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.scmp.com/news/hong-kong/politics/article/1823398/hong-kong-political-reform-package-voted-down-legco-leaving>>.
- SCOTT, Ian (2007). Legitimacy, Governance and Public Policy in Post-Handover Hong Kong. *The Asia Pacific Journal of Public Administration*. Vol. 29, no. 1, pp. 29–48. <https://doi.org/10.1111/j.1751-2221.2007.00001.x>

- org/10.1080/23276665.2007.10779327
- SCOTT, Ian; GONG, Ting (2014). Administrative Values in the Mainland Chinese and Hong Kong Public Services. *Asia Pacific Journal of Public Administration*. Vol. 36, no. 1, pp. 22–33. <https://doi.org/10.1080/23276665.2014.892271>
- SHEN, Simon (2010). Introduction: Multidimensional Diplomacy as a Global Phenomenon. Multidimensional Diplomacy of Contemporary China. In SHEN, Simon; BLANCHARD, Jean-Marc (eds.). *Multidimensional Diplomacy of Contemporary China*. Lanham: Lexington Books, pp. 3–21.
- STATE COUNCIL (2014). *The Practice of the „One Country Two Systems“ Policy in the Hong Kong Special Administrative Region*. State Council of the People’s Republic of China [online]. 27. 3. 2017 [cit. 2017-11-20]. Dostupné z WWW: <http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7207387.htm>.
- SUGANAMI, Hidemi (2007). Understanding Sovereignty through Kelsen/Schmitt. *Review of International Studies*. Vol. 33, no. 3, pp. 511–530. <https://doi.org/10.1017/S0260210507007632>
- TOK, Sow Keat (2013). *Managing China’s Sovereignty in Hong Kong and Taiwan*. Basingstoke: Palgrave. <http://link.springer.com/10.1057/9781137263841>
- VARESE, Federico; WONG Rebecca W. Y. (2018). Resurgent Triads? Democratic Mobilization and Organized Crime in Hong Kong. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*. Vol. 51, no. 1, pp. 23–39. <https://doi.org/10.1177/0004865817698191>
- WONG, Mathew Y. H. (2017). *Comparative Hong Kong Politics*. Singapore: Palgrave. <http://dx.doi.org/10.1007/978-981-10-3096-3>
- WONG, Wilson (2007). The Civil Service. In LAM Wai-man; LUI, Percy Luen-tim; WONG, Wilson; HOLLIDAY, Ian (eds.). *Hong Kong Politics: Governance in the Post- 1997 Era*. Hong Kong: Hong Kong University Press, pp. 75–96.
- WONG, Yiu Chung (2005): “Super Paradox” or “Leninist Integration”: *The Politics of Legislating Article 23 of the Basic Law in Post-Handover Hong Kong*. Hong Kong: Working Paper Series, Centre for Asian Pacific Studies, Lingnan University.
- WOO, J. J. (2016). *Business and Politics in Asia’s Key Financial Centres: Hong Kong, Singapore and Shanghai*. Singapore: Springer. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-981-287-985-1.pdf>
- YAHUDA, Michael (1996). *Hong Kong: China’s Challenge*. London: Routledge.
- ZHANG, Baohui (2009). Political Paralysis of the Basic Law Regime and the Politics of Institutional Reform in Hong Kong. *Asian Survey*. Vol. 49, no. 2, pp. 312–332. <https://www.jstor.org/stable/10.1525/as.2009.49.2.312>
- ZHU, Guobin (2012). The Composite State of China under “One Country, Multiple Systems”: Theoretical Construction and Methodological Considerations. *International Journal of Constitutional Law*. Vol. 10, no. 1, pp. 272–297. <https://doi.org/10.1093/icon/mos005>
- ZHU, Zhiqun (2014). What Next for Hong Kong’s Democracy? *The Diplomat* [online]. 7. 10. 2014 [cit. 2017-11-20]. Dostupné z WWW: <<https://thediplomat.com/2014/10/what-next-for-hong-kongs-democracy/>>.